

Prinos Alojza Jembriha proučavanju hrvatske dječje književnosti

---

Zima, Dubravka; Jurišić, Martina

Source / Izvornik: **Kroatologija, 2016, 7, 166 - 170**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:881597>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

MARTINA JURIŠIĆ

DUBRAVKA ZIMA

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu

PRINOS ALOJZA JEMBRIHA PROUČAVANJU POVIJESTI HRVATSKE DJEČJE KNJIŽEVNOSTI

Istraživanje početaka hrvatske dječje književnosti kompleksan je zadatak kojim se hrvatska humanistika bavi tek odnedavno. Berislav Majhut, jedan od najangažiranijih povjesničara hrvatske dječje književnosti, upozorava na niz otežavajućih okolnosti u tom poslu, od nedovoljno jasnih ili neotkrivenih izvora, preko nezainteresiranosti istraživača, pa do ideoloških zapreka. Majhut u članku o „crnim rupama“ povijesti hrvatske dječje književnosti iz 2013. godine upućuje na premreženost i mjestimice ideološku nepropusnost pojedinih tema ili područja u povijesti hrvatske dječje književnosti, koje su zadobile status “neupitnih ishodišta svakog promišljanja o dječjoj književnosti” (Majhut 2013: 311). Uz to, upozorava i na tzv. „bijela područja“ dječjeknjiževne povijesti – probleme, povijesne okolnosti, razdoblja, poetike – koji ostaju posve znanstveno nedodirnuti i stoga suvremenom čitatelju/ici nepoznati.

Rad Alojza Jembriha u području istraživanja hrvatske dječje književnosti usmjeren je upravo tim „bijelim“, slabo ili nikako istraženim temama, kojih se prihvaća filološkom brižnošću. Istražujući stariju hrvatsku književnost s naglaskom na književnost kajkavskog govornog područja, Alojz Jembrih dolazi do otkrića značajnih i za povijest hrvatske dječje književnosti. Već 1980. godine Jembrih istražuje i objavljuje studiju o najstarijim hrvatskim početnicama, prvim funkcionalnim knjigama usmjerenim djetetu u hrvatskoj književnosti. Jembrihova analiza pokazuje da su već te prve funkcionalne knjige, objavljene krajem 18. stoljeća u kontekstu reforme školstva u Habsburškoj Monarhiji i korištene u početnom podučavanju djece tijekom 19. stoljeća, sadržavale kraće književne tekstove različitih vrsta i sadržaja te ih time možemo shvatiti kao prethodeće sustavnoj književnoj proizvodnji u kontekstu dječje književnosti na hrvatskom jeziku.

Objavljujući i interpretirajući djela *Adolf iliti kakvi su ljudi* Jakoba Lovrenčića¹, autora koji stvara na razmeđu 18. i 19. stoljeća, te *Horvatzkog detce prijatelja* odnosno *Hižnu knjižicu* Jurja Dijanića², pripremljenu za tisak, ali ne i objavljenu 1796., Jembrih daje nove uvide u početke hrvatske dječje književnosti. Jembrih svoja istraživanja postavlja u prosvjetiteljski kontekst, uspoređuje hrvatske tekstove s njihovim njemačkim predloškom, opisuje i razjašnjava sintaksu tih književnih djela te društveno-političko-kulturni okvir unutar kojih ih postavlja. Potonje je posebno značajno s obzirom na razvoj hrvatske dječje dramske književnosti te prvih školskih kazališta.

Poetiku istraživanih djela Jembrih prepoznaje i interpretira u kontekstu prosvjetiteljstva te početaka narodnog preporoda. Djela Jakoba Lovrenčića Jembrih definira kao svjetovna i zasnovana na moralno-odgojnim tendencijama karakterističnima za 18. i 19. stoljeće u njemačkoj književnosti, a nastala su kao prerada djela njemačkoga autora Karla von Eckartshausena utemeljena na prosvjetiteljskom racionalizmu u kojem "(...) prevladava moralno-odgojni sadržaj s vjerskim naglaskom na ljudskim vrlinama i plemenitosti čovjekova srca (...)" (Jembrih u Lovrenčić 2002: 125). Budući da Jakob Lovrenčić djeluje u prvoj polovici 19. stoljeća, u njegovim se djelima pronalaze i nagovještaji narodnog preporoda zbog čega ga Jembrih smatra pretečom preporodnih ideja. Potonje je posebno vidljivo u njegovom djelu *Adolf iliti kakvi su ljudi* gdje Lovrenčić opisuje društveno-političku situaciju na području Hrvatske i pri tome afirmira seljački sloj s ciljem izobražavanja naroda. Jembrihov je zaključak kako se ovim djelom ostvario model odgojnog romana kao produkta i izravne posljedice prosvjetiteljstva.

U vrijeme objavljivanja *Mlajšeg Robinzona* Antuna Vranića (1796), hrvatski pjesnik i pedagog Juraj Dijanić za tisak priprema i svoje djelo *Horvatski dece prijatelj* ili *Hižna knjižica*, no djelo ipak ostaje u rukopisu (i to sve do 1994. godine, kada ga upravo Alojz Jembrih priređuje i predstavlja tiskom). Riječ je o sedam sveščića njemačkoga dječjega

-
- 1 Lovrenčić, J. 2002. *Adolf iliti kakvi su ljudi*. Zagreb: Disput (Za tisak priredio, tekst transkribirao, rječnik sastavio i pogovor napisao Alojz Jembrih).
  - 2 Jembrih, A. 1994. *Juraj Dijanić i njegovo djelo*. Samobor: Matica hrvatska ogranak Samobor.
Jembrih, A. 2001. Djelo Jurja Dijanića i Antona Vranića kao odraz prosvjetiteljstva u kajkavskoj dječjoj književnosti. U: *Zbornik radova sa znanstvenog skupa 200 godina kajkavske dječje književnosti*. Alojz Jembrih, ur. Varaždin – Donja Stubica.
Jembrih, A. 1984. Juraj Dijanić i njegovo djelo. U: *Kaj: Časopis za kulturu i prosvjetu*, br. II/84, god. XVII, str. 49-88.

časopisa *Kinderfreund* koji je uređivao Christian Felix Weisse. Pažljivo istražujući Dijanićev rukopis, Jembrih donosi i točan popis sveščića koje je Dijanić preveo (riječ je o brojevima iz 1775. godine). U istom svesku Dijanić prevodi na kajkavski i igrokaz u jednome činu *Der Geburtstag*, naslovivši ga u prijevodu *Narođeni dan*. Izvorni je naslov Dijanićeva prijevoda bio *Horvatzki detcze priatel*, i pod tim ga je naslovom prevoditelj pokušao objaviti 1796. godine. Nakon što nije uspio u svojoj nakani, Dijanić mijenja naziv u *Hisna Knisicza* i ponovno radi na objavljivanju 1797. godine, no ni tada nije imao uspjeha. Jembrih u istraživanju navodi nekoliko mogućih razloga zašto je Vranićev *Mlajši Robinzon* objavljen, dok *Hisna knisicza* nije. Jedan je od mogućih razloga, smatra Jembrih, specifičan povijesno-pedagoški kontekst: drugi naslov knjige (*Hižna knižica*) upućuje na kućni odgoj što je bilo u stanovitom neskladu u odnosu na zakon o školstvu Marije Terezije. Potom, pedagogija pomoću primjera, koju Dijanić promiče u svojem djelu, “(...) suprotstavlja [se] dotadašnjoj, pretežno traktalnoj pedagoškoj literaturi, koja je obilovala moralnim podučavanjima, zapovjedima i uputama, koje su se trebale često učiti napamet. Pedagogija prosvjetiteljstva zalagala se za učinkovitiju metodu primjera – *pelde*.” (Jembrih 2001: 31). Nadalje, Jembrih kao moguće razloge navodi i promicanje građanske svijesti te narodnog jezika od čega je zaziralo tadašnje plemstvo i što je moglo dovesti do gubitka feudalnih prava. Njemački predložak Dijanićeva prijevoda bio je spomenuti časopis *Kinderfreund*, u kojem se promiče novi oblik liberalnog odgoja, a u čije se središte postavljaju građanske norme, stoga, prema Jembrihu, “(...) Vranićev *Robinzon*, kao i Dijanićeva *Hižna knižica*, označuju početak razvitka dječje književnosti *njemačkog filantropizma* u Hrvatskoj, u pedagoškom smislu.” (Jembrih 2001: 28).

Dio *Hižne knižice* čini i šalnoigra *Narođeni dan* koji Jembrih, pozivajući se na istraživanja nedavno preminulog Jože Skoka, određuje kao ne samo početak hrvatske dramske književnosti za djecu, već i hrvatske dječje književnosti uopće. Taj je igrokaz Alojz Jembrih objavio 1982. godine u časopisu *Gesta*, dok je cijeli rukopis objavljen 1994. pod naslovom koji integrira oba Dijanićeva: *Hižna knižica: Horvatski dece prijatel*.

Jembrihovo je otkriće Dijanićeva prijevoda utjecalo na suvremenu percepciju povijesti hrvatske dječje književnosti. Joža Skok *Narođeni dan* određuje, u donekle emfatičkoj interpretatorskoj gesti, kao početak samosvojne književne poetike hrvatskoga dječjeg igrokaza, odnosno hrvatske dječje književnosti uopće. Novija će istraživanja tu tvrdnju ipak opovrgnuti, no Dijanićev igrokaz i Jembrihovo pionirsko predstavljanje toga teksta čitatelji/ca/ma važno su poglavlje povijesti hrvatske dječje

književnosti. Dijanićev je igrokaz duhovita i kondenzirana scenska priča o bahatom i neodgojenom plemićkom djetetu koje za rođendan od oca dobiva sabljicu, no zbog uobraženosti, pretencioznosti i bezobraštine prema prijateljima koji mu dolaze čestitati rođendan („narodeni dan“), sabljica mu je za kaznu ipak oduzeta. Zanimljiva je Jembrihova interpretacija Dijanićeva teksta, ali i tekstualna analiza s obzirom na razumijevanje specifičnih prosvjetiteljskih impulsa kojima se Dijanić vodi kod odabira svojih prijevodnih predložaka.

Važan je Jembrihov prinos istraživanju povijesti hrvatske dječje književnosti i organiziranje skupa, a potom uređivanje i objavljivanje zbornika radova *200 godina kajkavske dječje književnosti* (2001). U zborniku je, u Jembrihovu uredništvu, predstavljen i djelomično obrađen opsežan i impresivan korpus kajkavske dječje književnosti. Jembrihova dva trajna znanstvena izazova – okrenutost i posvećenost kajkavskoj književnosti i prosvjetiteljstvu – ovdje se stapaju u studiji o dvojici spominjanih autora, Jurju Dijaniću i Antunu Vraniću, i njihovim ulogama prilikom povijesnog prevrednovanja i novih razumijevanja razdoblja kasnog 18. stoljeća u povijesti hrvatske dječje književnosti. Ovdje se otvara i pitanje statusa prijevoda u kontekstu dječje književnosti, što je u okvirima teorije dječje književnosti zanimljivo, pa i nezaobilazno područje promišljanja, a Jembrihov rad uvjerljivo zrcali teorijska uporišta u praktičnom istraživanju. Prijevodno djelo, osobito u razdoblju kasnog 18. stoljeća, svakako postaje integralnim dijelom književne kulture u koju ulazi, a to se posebice odnosi na područje dječje književnosti i kajkavski idiom.

Jembrihov je prinos istraživanju povijesti hrvatske dječje književnosti važan i nezaobilazan, i to ne samo u filološkom kontekstu, nego i s obzirom na njegove znanstvene, književno-historiografske i teorijske implikacije u istraživanju dječje književnosti uopće u hrvatskoj humanistici. Hrvatska dječja književnost, a osobito njezina starija razdoblja, tako su rijetko predmet filoloških i historiografskih istraživanja, pa je tim više Jembrihov doprinos tom polju dragocjen.

Literatura

1. Jembrih, A. 1984. Juraj Dijanić i njegovo djelo. U: *Kaj: Časopis za kulturu i prosvjetu*, br. II/84, god. XVII, str. 49-88.
2. Jembrih, A. 1994. *Juraj Dijanić i njegovo djelo*. Samobor: Matica hrvatska ogranak Samobor.
3. Jembrih, A. 2001. Djelo Jurja Dijanića i Antona Vranića kao odraz prosvjetiteljstva u kajkavskoj dječjoj književnosti. U: *Zbornik radova sa znanstvenog skupa 200 godina kajkavske dječje književnosti*. Alojz Jembrih, ur. Varaždin – Donja Stubica.
4. Lovrenčić, J. 2002. *Adolf iliti kakvi su ljudi*. Zagreb: Disput (Za tisak priredio, tekst transkribirao, rječnik sastavio i pogovor napisao Alojz Jembrih).
5. Majhut, B. 2013. “Bijela područja” i “crne rupe” povijesti hrvatske dječje književnosti. U: *Veliki vidar – stoljeće Grigora Viteza*. Marina Protrka Štimatec, Diana Zalar, Dubravka Zima, ur. Zagreb: Učiteljski fakultet.